

NÁHROBKY A PAMÄTNÍKY NA JONÁŠA ZÁBORSKÉHO V ŽUPČANOCH

Erik ONDRIA

Abstract: *Tombstones and monuments to Jonáš Záborský in Župčany.* Each cultural nation commemorates its important historians and representatives who have been recorded in history, or rather created history of their own nation, in various ways. Celebrations, reverential acts, anniversaries and the unveiling of monuments or memorials are in this respect among the most common honors of the memory of any important person. Jonáš Záborský is undoubtedly one of the leading figures in Slovak national history. In Župčany, the village in which he worked, where he wrote the vast majority of his literary and historical work and where he is buried, several tombstones or other memorials are commemorating the work and activities of this Slovak nationalist were discovered on the anniversaries of Záborský's death or birth during the 19th and 20th centuries. The article focuses mainly on the presentation of individual monuments to Jonáš Záborský in the village of Župčany and the genesis of their gradual creation.

Keywords: Jonáš Záborský. Župčany. Monuments. Tombstones.

„Pred nedávnym časem prejel přes naše město vel. p. Jonáš Záborský, ubíraje se na místo duchovního účinkování svého, do Župčan, obce to v Šarišské stolici, při Prešově ležící.“¹ Táto stručná správa uverejnená v Slovenských novinách v apríli 1853 oznamovala vtedajšej verejnosti nové pôsobisko jedného z najznámejších slovenských národovcov. Spisovateľ, kňaz a historik Jonáš Záborský však podľa svojho vlastného životopisu neprišiel do Župčian literárne naladený: *„Uznan som teda za najmúdrejšie, hoc ma srdce bolelo, mlčať a s tým predsavzatím som prišiel do Župčian nepísať viac ani slova. I zostal som za šesť rokov tomuto predsavzatiu verným. Bol som okrem povinností farárskych výlučne len gazdom.“²*

Jonáš Záborský našťastie neostal svojmu predsavzatiu verný a v Župčanoch, v obci, v ktorej pôsobil 23 rokov ako rímskokatolícky kňaz, napísal najväčšiu a najdôležitejšiu časť svojej literárnej a historickej tvorby. Obec a jej občania sa navyše dostali do literárneho spracovania, keď poslúžili ako predloha k Záborského Dvom dňom v Chujave.³ V Župčanoch v roku 1876 Jonáš Záborský zomrel a je tu aj pochovaný. Obec sa tak popri Zaborí, Kežmarku, Prešove, Viedni či Košiciach a ďalších miestach, stala jedným z pôsobísk tohto národného buditeľa. Na jeho pôsobenie a život v Župčanoch dodnes upozorňuje niekoľko pamiatok, ktoré boli v obci inštalované v priebehu 19. a 20. storočia.

1 Dopisy. In *Slovenské noviny*, 9. 4. 1853, č. 41, s. 162.

2 ZÁBORSKÝ, Jonáš. *Dva dni v Chujave – Najdúch – Vlastný životopis*. Bratislava : Tatran, 1974, s. 228; JARIABEK, Viliam. *Jonáš Záborský župčiansky samotár*. Martin : Osveta, 1981, s. 107.

3 Aj vďaka, či práve kvôli Záborského poviedke sú dodnes Župčany známe aj pod neoficiálnym hovorovým a mierne provokačným názvom „Chujava“.

Jednou z najmarkantnejších pamiatok na Záborského pôsobenie v obci je budova župčianskej fary, v ktorej býval podobne ako ostatní farári slúžiaci v obci. Práve budova župčianskej fary sa stala, popri hrobe spisovateľa, v roku 1922 miestom oslavy a spomienky na Jonáša Záborského. Začiatkom júna 1922 zorganizoval Slovenský odbor Národnej rady Československej pod protektorátom ministerstva škol-

stva a národnej osvetu zjazd osvetových pracovníkov v Prešove. Vrcholom bohatého programu slávností konaných 3. až 6. júna 1922 bolo odhalenie dosky Pavla Országha Hviezdoslava, 4. júna 1922, na budove kolégia v Prešove a pamätnej dosky Jonáša Záborského na fare v Župčanoch o deň nato.⁴ Pozvánka a program tohto podujatia boli pomerne široko propagované v jednotlivých regionálnych novinách,⁵ čoho následkom bola značná účasť nielen inteligencie, zástupcov novín a kultúrnych či spoločenských združení a organizácií z celého Slovenska, ale aj bežných občanov.

Slávnosti v Prešove sa konali za osobnej účasti ministra školstva a národnej osvetu Vavra Šrobára, ktorý sa však nakoniec nezúčastnil odhaľovania pamätnej dosky na fare v Župčanoch. Pamätná doska Jonášovi Záborskému bola na fare v Župčanoch slávnostne osadená za zvukov národných hymien v pondelok, 5. februára 1922. Na nohách bola v ten deň celá obec – bandérium a rady mládeže v šarišských krojoch vítali prichádzajúcich hostí.⁶ Slávnostné príhovory pri tejto príležitosti mali pred kostolom v Župčanoch pri Záborského hrobe zastupujúci šarišský, neskôr košický župan dr. Rumann a tajomník Matice slovenskej František Heřmanský. Slávnosť bola zakončená recitáciami šarišských mládencov pri hrobe Záborského nachádzajúcom sa pri miestnom kostole Nanebovzatia Panny Márie.⁷ Ako bývalo zvykom, pamätná doska na fare v Župčanoch bola zverená do opatery a ochrany, na jednej strane starostovi obce, na druhej župčianskemu farárovi Štefanovi Sárosymu.⁸ Nápis⁹ na pamätnej doske je na fare osadený dodnes:

*Pamätná tabuľa na župčianskej fare,
foto: Mária Kaletová*

- 4 Sjazd osvetových pracovníkov Slovenska v Prešove. In *Slovenský svet*, roč. 2, 1922, č. 18, s. 11.
- 5 Okrem už citovaného periodika *Nový svet* z regionálnych tlačí napríklad: Sjazd osvetových pracovníkov Slovenska v Prešove. In *Naša Orava*, roč. 5, 6. 5. 1922, č. 18, s. 2; Sjazd osvetových pracovníkov Slovenska v Prešove. In *Považské hlasy*, roč. 5, 21. 4. 1922, č. 16, s. 1.
- 6 Prvý osvetový zjazd Slovenska. In *Gemer-Malohont*, roč. 4, 11. 6. 1922, č. 24, s. 1.
- 7 Odhalenie dosky Jonáša Záborského. In *Slovenský svet*, roč. 2, 1922, č. 25, s. 8.
- 8 KLEIN-TESNOSKALSKÝ, Belo. Jonáš Záborský. Životné epizody. In *Slovenské pohľady*, roč. 43, 1927, č. 6 – 8, 1927, s. 506.
- 9 Za pomoc pri výskume a odborné rady z epigrafie pri všetkých pamiatkach na Jonáša Záborského v Župčanoch ďakujem Mgr. Márii Kaletovej.

JONÁŠ
ZÁBORSKÝ

Slovenský historik a spisovateľ – žil, pracoval a zomrel
v tomto dome.

*1812 †1876¹⁰

*Pôvodný náhrobník osadený na hrobe
J. Záborského v maďarčine,
zdroj – Štátny archív v Prešove, Fond
Základná deväťročná škola v Župčianoch
1922-1972, i. č. 154, šk. 11. Kronika
rímsko-katolíckej ľudovej školy v Župčianoch
1927-1953, s. 12-13.*

Národ netvorí len jeho obyvateľstvo, ale aj jeho predkovia či dejiny a túto skutočnosť si veľmi dobre uvedomovali aj v novovzniknutej Československej republike (ČSR). Nová československá vláda si tak pripomínala českých aj slovenských národovcov, ktorí v histórii oboch národov vykonali mnoho prospešnej práce. Istým paradoxom však bolo v tomto období, a v prípade Záborského zvlášť, upriamenie pozornosti na faru v Župčianoch a nie na miesto posledného odpočinku Jonáša Záborského. Na Záborského hrobe sa totiž stále nachádzal kamenný náhrobok s maďarským textom:

ZÁBORSZKY JONÁS
Született 1812 Febr. 3 an
Meghalt 1876 Jan 23 an¹¹

Ako písal prešovský kronikár Belo Klein-Tesnoskalský vo svojom článku o Záborskom v roku 1927: „Záborského pochovali pri kostole župčianskom, hrob mu ozdobil kameným pomníkom jeho následník v kňazskom úrade (zrejme Anton Kleinovský, ktorý po ňom prevzal farárske miesto, pozn. E. O.); len škoda, že nemal pochopenia pre nekonečnú lás-

- 10 Uvádzam presný prepis textu ako je písaný na pamätnej doske osadenej na fare v Župčianoch. Doska je vyrobená z jedného kamenného bloku s rozmermi 75 x 50 cm a na rohoch je opatrená štvorcovými bronzovými krytmi úchyto.
- 11 Záborského náhrobník z jedného kusa kameňa v maďarčine je vysoký 2 metre. Je zakončený krížom, vystupujúcim z ornamentu, so šírkou ramien a tela 8 cm a rozmermi 43 x 20 cm. Florálny ornament zdobí aj krajné zakončenie poloblúkového frontónu, na ktorého ploche sa nachádza vyobrazenie kalicha, symbolu kňazstva, s ornamentálnym pozadím. Celkové rozmery kamennej náhrobnej dosky predstavujú 100 x 60 cm. Vnútorňa plocha náhrobnej dosky má rozmery 87 x 42 cm, jej hĺbka je 13 cm. Meno Jonáša Záborského je na nej uvedené 6 cm vysokou kapitálou, údaje o živote 2 - 4 cm vysokou kurzívou. Šírka podstavca je 65 cm, výška 13 cm a hĺbka 19 cm.

ku Záborského k svojej materinskej reči, maďarský nápis na jeho pomníku čítame ako nemiestnu ironiu s nevoľou... Keď už azda slovenský nápis ostýchal sa dať vyryť, aby sám neprišiel do podozrenia panslavizmu, mohol to urobiť latinčino-u.¹²

Okrem maďarského textu na náhrobníku Jonáša Záborského začali postupne novinári i jednotlivci v tlačí upozorňovať aj na zhoršujúci sa stav ako samotného náhrobku, tak aj chátrajúcej budovy župčianskej fary, v ktorej sa navyše ešte stále nachádzali niektoré jeho rukopisy.¹³ Navyše hrob Jonáša Záborského sa stával postupne stále navštevovanejším miestom nielen jednotlivcov, ale aj organizácií, ktoré rovnako upozorňovali na skutočnosť zastaraného náhrobníka a nedôstojného miesta posledného odpočinku veľkého slovenského národovca. Bolo tomu tak aj na zjazde slovenského katolíckeho študentstva v Košiciach v roku

1927, ktorý mal v programe návštevu Záborského hrobu v Župčanoch.¹⁴ Neskoršie snahy Ústredia slovenského katolíckeho študentstva o vybudovanie dôstojného miesta posledného odpočinku pre Jonáša Záborského v Župčanoch však skončili s ukončením pôsobenia vtedajšieho župčianskeho farára a správcu pamiatok na Jonáša Záborského, Štefana Sárossyho, ktorý odišiel do výslužby v úctyhodnom veku 86 rokov.¹⁵

Keďže sa nepodarilo na hrob Jonáša Záborského vyhotoviť nový náhrobok napísaný v slovenčine, objavovali sa v priebehu 30. rokov 20. storočia príležitostne v jednotlivých periodikách a tlačí články,¹⁶ ktoré na tento stav upozorňovali aj naďalej, resp. pripomínali Záborského prínos ako pre slovenské dejiny a literatúru, tak

Prvý Záborského náhrobník osadený v stene kostola Nanebovzatia Panny Márie v Župčanoch, foto: Mária Kaletová

12 KLEIN-TEŠNOSKALSKÝ, Belo. Jonáš Záborský. Životné epizody. In *Slovenské pohľady*, roč. 43, 1927, č. 6 – 8, 1927, s. 505.

13 Čo je s pozostalosťou Jonáša Záborského? In *Slovenský denník*, roč. 10, 25. 1. 1927, č. 19, s. 4.

14 Účastníkom sjazdu slov. kat. študentstva v Košiciach do pozornosti. In *Slovenská pravda*, roč. 8, 24. 7. 1927, č. 30, s. 3.

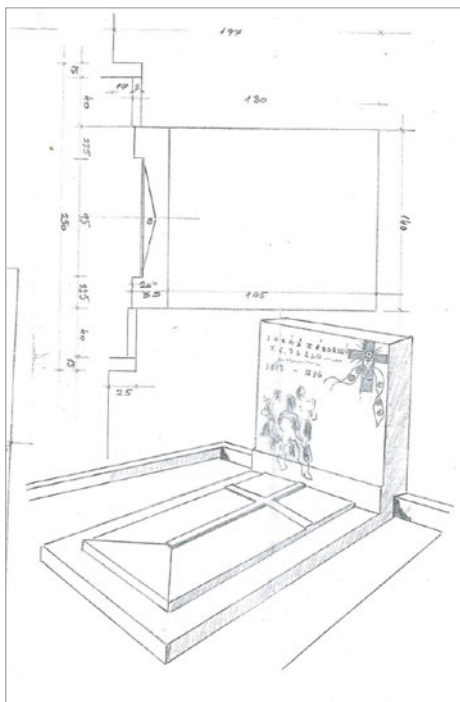
15 Štátny archív Prešov (ŠA PO), fond Základná deväťročná škola v Župčanoch 1922 – 1972, inv. č. 154, šk. 11. *Kronika rímsko-katolíckej ľudovej školy v Župčanoch 1927 – 1953*, s. 12-13.

16 MRÁZ, Andrej. Tragická osobnosť Jonáša Záborského. In *Elán*, roč. 7, marec 1937, s. 5; Historický kalendár. In *Slovenský hlas*, roč. 1, 3. 2. 1938, č. 27, s. 3.

aj pre samotnú obec.¹⁷ Postupne sa dali veci do pohybu a uskutočňovali sa prípravy na odhalenie busty Jonášovi Záborskému v parku v Prešove. V Župčanoch sa na druhej strane pripravovali plány na nový náhrobný kameň, ktorý sa mal osadiť na Záborského hrob.¹⁸

Iniciatívy sa v tomto smere chopil Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku. Bola vyhlásená zbierka na nový náhrobný kameň, ktorý mal byť osadený na hrobe Jonáša Záborského v Župčanoch a na Záborského bustu, ktorá mala byť osadená v mestskom parku v Prešove.¹⁹ Autorom nového slovenského náhrobníka a pripravovanej busty sa stal sochár a maliar Karol Šovánka,²⁰ ktorý v tom čase pôsobil v Kežmarku. Šovánka predložil Jubilárnemu výboru mladých Slovákov na východnom Slovensku návrh náhrobníka, ktorý bol prijatý. Výbor konzultoval finálny návrh pomníka v Župčanoch, ako aj jeho blízkeho okolia, jednak s rímskokatolíckym farským úradom v Župčanoch, jednak s biskupom Jozefom Čárskym.²¹ Po pripomienkovaní návrhu vyobrazenia, najmä v súvislosti s kresťanskými insígniami, ktoré mali na náhrobku symbolizovať Záborského vieru a poslanie kňaza, bolo nakoniec rozhodnuté neumiestňovať na náhrobník reliéf hlavy Záborského, ale skupinu detí.²²

- 17 Župčany – stredisko spomienok na Jonáša Záborského. In *Slovenský hlas*, roč. 1, 8. 10. 1938, č. 230, s. 6.
- 18 Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Novosti*, roč. 20, 7. 9. 1938, č. 204, s. 6; Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Slovenský ľud*, roč. 18, 14. 9. 1938, č. 37, s. 509; Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Gazdovské noviny*, roč. 20, 16. 9. 1938, č. 38, s. 8.
- 19 V obci Župčany sa vyzbieralo 500 Kčs. Najväčšou sumou prispela Kancelária krajinského prezidenta v Košiciach, ktorá na Záborského pomník a bustu prispela 62 000 československých korún, čo prakticky predstavovalo potrebnú sumu na vybavenie potrebných záležitostí v súvislosti s pomníkom a bustou. Cena samostatného náhrobníku v Župčanoch bola podľa správ v tlači 20 000 Kčs. Zdroje: ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 4, šk. č. 3. 1240/38 Slovenská pokladnica pre hospodárskych robotníkov; Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Novosti*, roč. 20, 7. 9. 1938, č. 204, s. 6; Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Gazdovské noviny*, roč. 20, 16. 9. 1938, č. 38, s. 8.
- 20 Karol Šovánka – sochár, maliar a umelecko-priemyselný výtvarník. Narodil sa 7. 3. 1883 v Uhrovci, zomrel 4. 5. 1961 v Östringene. Študoval v Budapešti, Bruseli a na sochárskej špeciálke. Istý čas pracoval v ateliéri sochára Zalu, odkiaľ sa dostal do Kežmarku, kde bol kresliarom vo výšivkárskej škole. Tu začal maľovať a v neskoršom období sa osamostatnil ako sochár a maliar. Známy je najmä vďaka svojim veristickým krajinkám (najmä zimným), vedutám, no predovšetkým obrazmi lovnej a vysokohorskej zveriny. Zúčastňoval sa rozličných súťaží na pomníky, pamätné tabule, čoho dôkazom sú aj jeho diela v Župčanoch a Prešove. Na prelome 30. a 40. rokov 20. storočia vystavoval svoje diela vo väčších slovenských mestách. V roku 1945 odišiel do západného Nemecka, kde aj neskôr zomrel. Zdroje: ŠAUCIN, Ladislav. *Výtvarné umenie na východnom Slovensku 1918 – 1938*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1964, s. 52 – 53; Karol Šovánka, Dostupné na <https://www.webumenia.sk/autor/10553> [cit. 12. apríla 2021].
- 21 ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 4, šk. č. 3. 1325/38 – *List od Jubilárneho výboru z 10. 8. 1938 pre R-K farský úrad v Župčanoch*; 1384/38 – *List od Jubilárneho výboru z 25. 8. 1938 pre K. Šovánku*.
- 22 Reliéf Záborského a postavy šarišských detí predstavovali dva hlavné motívy, s ktorými sa na náhrobku počítalo. Prvú možnosť preferovali v Župčanoch, najmä farár Ladislav

*Nákres druhého náhrobníka z roku 1938,
zdroj – Štátny archív v Prešove, Fond
Jubilárny výbor mladých Slovákov na
východnom Slovensku, i č. 4, šk. č. 3.
1325/38 – List od Jubilárneho výboru
z 10.8.1938 pre R-K farský úrad v
Župčanoch.; 1384/38 – List od Jubilárneho
výboru z 25.8.1938 pre K. Šovánku.*

Zadávatelia objednávky sa tak rozhodli pre náhrobník, ktorý mal odzrkadľovať Záborského pôsobenie a odkaz vo viacerých významoch. Dominantnú časť ľavej strany náhrobníka tvorila skupina troch detí odetá do šarišských krojov vystupujúca do popredia náhrobníka. Kompozícii dominovala postava chlapca uprostred dvoch dievčat. Prítomnosť slovenských detí mala vyjadrovať a symbolizovať Záborského vzťah s národom, pre ktorý zasvätil svoj život a prácu. Chlapec drží veniec, dievča vpredu kyticu.²³ Pravý horný roh náhrobníka tvorila menšia vystupujúca podoba kríža, v ktorom bol umiestnený kalich s hostiou. Tento kalich umiestnený v podstavci kríža vystupoval ešte nad úroveň reliéfu kríža. Symboly kňazstva boli doplnené o kňazskú stólu vychádzajúcu z pozadia tela kríža, ktorá vlnito presahovala nadol smerom k podstavcu náhrobníka.²⁴

Náhrobník obsahoval dve textové polia.
V ľavom hornom rohu sa nachádzal text:

**JONÁŠ ZÁBORSKÝ.
R. K. FARÁR A SPISOVATEL,
HISTORIK A NÁRODNÝ BUDITEL
1812 – 1876**

Herbst. Pre druhú možnosť sa definitívne rozhodlo z viacerých dôvodov – mala podporu v Jubilárnom výbore, potvrdil ju aj biskup Čársky a hlavne sochár Šovánka mal už v čase záverečných pripomienkovaní pripravenú základnú dosku s kompozíciou detí. Zdroj: ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 4, šk. č. 3. 1418/38 – *List od Jubilárneho výboru z 2. 9. 1938 pre Ladislava Herbstu, farára v Župčanoch.*

- 23 ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 4, šk. č. 3. 1389/38 – *List Jubilárneho výboru z 26. 8. 1938.*
- 24 Rozmery tohto náhrobníka boli 180 x 140 cm. Podstavec náhrobníku mal výšku 35 cm a samotná plocha náhrobnej dosky predstavovala 145 cm, šírka ostala zachovaná. Horné textové pole bolo uvedené kapitálou v rozmeroch 3 – 6 cm. Dolné textové pole nachádzajúce sa na podstavci kapitálou s veľkosťou 3 cm. Kríž zo šírkou ramien 11 cm v pravom hornom rohu mal rozmery 53 x 40 cm. Rozmery kalicha umiestneného v kríži nebolo možné zmerať, nakoľko je táto časť niekdajšieho pomníka zničená. Centrálna postava kompozície (chlapec) je vysoká 110 cm, výška a šírka venca je 60 x 32 cm.

Na podstavci pravého dolného rohu sa nachádzal text:

**ZÁBORSKÉHO TLEJÚ SKLESLE TOTO
KOSŤ: JONÁŠA
ON ŽIL A SO SLÁVOU ŽIŤ BUDE VOŽDY SLOVÁK
J. ZÁBORSKÝ²⁵**

*Náhrobník z roku 1938 – zdroj Archív
obce Župčany. Pamätná kniha obce
Župčany I., s. 22.*

Podpis autora náhrobníka – sochára Karla Šovánku sa nachádza v ľavom dolnom rohu náhrobníka, v jeho podstavci, prakticky hneď pod postavou prvého šarišského dievčaťa. Jeho podpis nachádzame rovnako aj zozadu na buste Jonáša Záborského, nachádzajúcej sa v parku na Hlavnej ulici v Prešove. Hrobové miesto posledného odpočinku Jonáša Záborského v Župčanoch bolo neskôr opatrené okrasným kovovým oplotením, ktoré pôvodne dopĺňalo celokamenný pomník.

Prípravy na osadzovanie pamätníkov pre Jonáša Záborského v Župčanoch a Prešove však neboli separátnou akciou. Boli súčasťou osláv 20. výročia získania samostatnosti a vzniku ČSR. Kryli sa tiež so 60. výročím úmrtia Jonáša Záborského. V rámci týchto osláv plánovali na východnom Slovensku odhaliť niekoľko pamätníkov za osobnej účasti ministerského predsedu Milana Hodžu. Do série dôstojných osláv a slávnostných otvorení pamätníkov mali patriť pomník sedliackemu povstaniu z roku 1831 na

kopci Furča pri Haniske, pomník Milana Rastislava Štefánika v Trebišove a už spomínaný náhrobník a busta Jonáša Záborského v Župčanoch a Prešove.²⁶

Program osláv bol stanovený na druhú polovicu septembra 1938. V dostatočnom predstihu sa v Župčanoch začalo s prípravami, nakoľko prvý dátum posviacky náhrobníka bol stanovený na 18. september 1938, ktorý bol neskôr zmenený na 25. september 1938. Určovali sa osoby, ktoré mali privítať ministra a významných hostí,²⁷ rozhodlo sa komu bude daný do opatery nový náhrobník, dolaďoval sa de-

25 Uvádzam doslovné prepisy textov z náhrobníka. Medzera v texte nachádzajúcom sa na podstavci je spôsobená prienikom stuhy venca, ktorý drží chlapec v hlavnej kompozícii, do úrovne podstavca.

26 ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 4, šk. č. 3. 1355/38 *Jubilárny výbor pripravuje dôstojné oslavy k 20. výročiu štátnej samostatnosti.*

27 Na posviacku kameňa bol pozvaný aj samotný biskup Jozef Čársky a uvažovalo sa tiež o pozvaní Tida J. Gašpara. V korešpondencii sa však polemizovalo o vhodnosti pozvánky pre Tida Gašpara z obavy vzniku možnej nevôle v súvislosti zo skutočnosťou, že bol zo západného Slovenska a nie z východu. Organizátori podujatia nechceli, aby pozvanie

*Náhrobník z roku 1938 s okrasným oplotením,
zdroj – Krajské múzeum v Prešove, zbierka Literárnej histórie*

finitívny program, objednala sa živá hudba a samozrejme kňaz pre vysviacku náhrobníka. Pre potreby zaistenia bezpečnosti v súvislosti s príchodom československého premiéra sa zaistovala aj četnícka asistencia.²⁸ Keďže však program odhalenia a vysviacky pomníka pripadal na druhú polovicu septembra 1938, odložilo sa celé podujatie kvôli mobilizácii a možnosti nemeckej agresie voči Československu na neurčito. Telegramom oznámil túto skutočnosť 23. septembra 1938 tajomník Jubilárneho výboru mladých Slovákov na východnom Slovensku Štefan Škvarenina.²⁹

Nový náhrobný kameň na hrob Jonáša Záborského bol vytvorený a osadený, no slávnosti a posviacka sa v roku 1938 nekonali. O fakte, že nový náhrobný kameň bol v Župčanoch inštalovaný ešte v roku 1938 svedčia aj oslavy Dňa zahraničných Slovákov, ktoré sa v obci konali 5. júla 1939. Ceremonie sa konali aj pri hrobe Jonáša Záborského, na ktorom sa už podľa fotodokumentácie týčil nový náhrobník.³⁰

Tida Gašpara avizovalo skutočnosť, že na východnom Slovensku nebol vhodnejší prominentný hosť. Zdroj: ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 4, šk. č. 3. 1389/38 – *List Jubilárneho výboru* z 26. 8. 1938.

28 Hostí mali uvítať starosta Germuška a správca školy Andreášsky, náhrobník mal byť daný do opatery farárovi Ladislavovi Herbstovi a podľa zápisov v archívnych dokumentoch mal vysviacku previesť Július Bednár (podľa jednej z obecných kroník v Župčanoch ju previedol miestny farár Ladislav Herbst, čo je pravdepodobnejšie), príležitostnú reč mal mať aj vdp A. Novický. Zdroje: ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 4 a 7, šk. č. 3 a 4. 1372/38, 1443/38, 1469/38; 53/38; Archív obce Župčany. *Pamätná kniha obce Župčany I.*, s. 23.

29 ŠA PO, fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku, inv. č. 7, šk. č. 4. 51/38 – *Telegram* z 23. 9. 1938.

30 Podobné podujatie sa v Župčanoch konalo aj 15. 8. 1939 pri príležitosti spomienky na Andreja Hlinku. ŠA PO, fond Základná deväťročná škola v Župčanoch 1922 – 1972, inv.

*Podpis autora pomníku z roku 1938 Karla Šovánku,
foto: Mária Kaletová*

Náhrobný kameň v maďarčine, ktorý bol predtým osadený nad hrobom Jonáša Záborského bol po odstránení z miesta posledného odpočinku slovenského národovca zapracovaný do niky steny vedľa stojaceho kostola Nanebovzatia Panny Márie. Slávnostná posviacka náhrobného pomníka sa konala až 29. júna 1940, teda až počas trvania Slovenského štátu.

Celej slávnosti sa zúčastnili okrem občanov obce, kultúrnych a osvetových pracovníkov aj politickí predstavitelia. Prítomný bol napríklad aj rodák z obce a poslanec slovenského snemu Andrej Germuška, vysokí funkcionári Hlinkovej gardy (HG) z regiónu – rečnil napríklad hlavný veliteľ HG František Galan, podujatia sa zúčastnil aj prešovský mešťanosta Anton Sabol-Palko a pod. Ako obvykle zaznelo mnoho prihovorov významných predstaviteľov kultúrneho a politického života Slovenského štátu, spevov a recitácií básní deťmi zo Župčian, pričom celý priebeh slávnosti bol neskôr odvysielaný aj rozhlasom.³¹

Dva roky od posviacky nového náhrobníka Jonáša Záborského sa pri spomienkovom kladení venca na Záborského hrobe v Župčanoch zišli aj členovia Spolku slovenských spisovateľov. Udalosť sa konala pri 130. výročí narodenia slovenského národovca a bola spojená s večierkom a besedou, ktorú mali členovia Spolku slovenských spisovateľov deň predtým v Prešove. Členovia spolku si prišli 19. apríla 1942 uctiť pamiatku položením venca na Záborského hrob. Delegáciu na čele s vedúcim výpravy Valentínom Beniakom uvítali starosta obce Jozef Germuška s farárom Ladislavom Herbstom. Spomienkové slovo a význam Záborského tvorby pri tejto udalosti pripomenul Jožo K. Šmálov.³² Spisovatelia sa zastavili aj na miestnej fare, v ktorej kedysi Jonáš Záborský písal a pôsobil. Podpísali sa tiež do prvej pamätnej knihy obce. Svoje podpisy v knihe zanechali spisovatelia a osobnosti: Ján Smrek, Ján Poničan, Matúš Kravec, Mikuláš Gacek, František Rell a iní.³³

Osud tretieho náhrobníka Jonáša Záborského, ktorý bol v obci Župčany tomuto národovcovi odhalený je úzko spätý s dejinami múzejníctva v obci a v Prešove. Múzeum Slovenskej republiky rád (SRR) v Prešove (v súčasnosti Krajské múzeum v Prešove) totiž začalo ešte v 50. rokoch 20. storočia uvažovať o vysunutej expozícii vo vybraných priestoroch klasicistickej kúrie po rode Puľských v Župčanoch. Vysunutá expozičná časť Múzea SRR v Župčanoch mala byť inštalovaná v podobe pamätnej izby Jonáša Záborského. Rozhodnutie využiť kúriu v Župčanoch na

č. 154, šk. 11. *Kronika rímsko-katolíckej ľudovej školy v Župčanoch 1927 – 1953*, s. 45-46.

31 Archív obce Župčany. *Pamätná kniha obce Župčany I.*, s. 23.

32 Večer slovenských spisovateľov v Prešove. In *Slovák*, roč. 24, 21. 4. 1942, č. 90, s. 7; Slovenskí spisovatelia v Prešove. In *Gardista*, roč. 4, 21. 4. 1942, č. 90, s. 5.

33 Archív obce Župčany. *Pamätná kniha obce Župčany I.*, s. 28.

*Návšteva delegácie Spolku slovenských spisovateľov v Župčanoch v roku 1942,
zdroj – Krajské múzeum v Prešove, zbierka Literárnej histórie*

účel zriadenia Pamätnej izby Jonáša Záborského bolo podstatne odôvodnené. Obec sa nachádzala v prímestskej časti Prešova, pri hlavnej trase východ – západ (Prešov – Levoča). Osobnosť, ktorej mala byť pamätná izba venovaná tu pôsobila 23 rokov a bola tu pochovaná. Práve tu napísal Záborský väčšinu svojho rozsiahleho literárneho a vedeckého diela. Hrob s pamätníkom, starý náhrobník v maďarčine osadený v kostolnom výklenku, pamätná tabuľa na fare, kúria s pamätnou izbou a s historickým parkom³⁴ by tvorili vhodný kultúrno-historický areál s možnosťou usporiadania rozličných literárnych a kultúrno-osvetových podujatí.³⁵

Súhlas na zriadenie Pamätnej izby Jonáša Záborského v Župčanoch dalo Povereníctvo školstva a kultúry ČSR 21. novembra 1956. Po dlhých prípravách spojených s niekoľkými komplikáciami a desaťročnom vytrvalom úsilí sa túto myšlienku podarilo uskutočniť. Pamätná izba Jonáša Záborského v Župčanoch bola otvorená

34 Dvojradohá lipová aleja, kostol Nanebovzatia Panny Márie, hrob Jonáša Záborského s náhrobkom, starý náhrobník v maďarčine, pamätná tabuľa na fare, park spolu so šľachtickou kúriou a druhý náhrobník z roku 1938 ktorý je v nej umiestnený, patria medzi nehnuteľné národné kultúrne pamiatky (NKP) nachádzajúce sa v obci Župčany. Zdroj: Pamiatkový úrad SR. Register nehnuteľných NKP. Dostupné na: <http://www.pamiatky.sk/po/po?Kraj=7 & Okres=62 & Obec=2167 & KatastralneUzemie=2737 & Ulica=&OrientacneCislo=&UnifikovanyNazovPO=&CUZText=&SearchButton=H%C4%BE-ada%C5%A5> [cit. 12. apríla 2021].

35 BEŇOVSKÝ, Boris a kol. *Literárne tradície východného Slovenska*. Prešov : Múzeum Slovenskej republiky rád, 1976, s. 8.

30. januára 1966, pri príležitosti 90. výročia úmrtia Jonáša Záborského.³⁶ Osobitnú pozornosť venovali tvorcovia pri inštalácii výstavy súdobej izby Jonáša Záborského, v ktorej bola inštalovaná časť osobnej Záborského knižnice. Táto izba bola inštalovaná ako dobová spisovateľova pracovňa.³⁷

Oslavy v súvislosti s otvorením pamätnej izby zabezpečovalo Múzeum SRR. Rade Miestneho národného výboru v Župčanoch bolo avizované, že na slávnostnom otvorení Záborského pamätnej izby sa zúčastnia funkcionári z rodiska Jonáša Záborského – zo Záboria, zástupcovia Matice slovenskej z Martina, významní hostia a umelci z Košíc, Prešova a funkcionári Okresného výboru Komunistickej strany Slovenska a Okresného národného výboru.³⁸ Je potrebné poznamenať, že kúria v Župčanoch mala na konci roku 1966 stav nezodpovedajúci predmetu svojho využitia a potrebovala generálnu opravu. V najbližšom období sa počítalo s urobéním nových omietok a vymaľovaním. Objekt mal opravenú iba strechu.³⁹

Pamätná izba Jonáša Záborského bola v Župčanoch inštalovaná „len“ osem rokov. V júni 1974 bola pre adaptačné práce na župčianskej kúrii zatvorená a literárnohistorický materiál bol prevezený späť do depozitných priestorov vtedajšieho Múzea SRR. Po nutných opravách na kúrii v Župčanoch sa v jej priestoroch opäť rátať s otvorením muzeálnej expozície, avšak už podstatne rozšírenej. Popri rozšírení expozície sa počítalo aj s vytvorením nového náhrobného pomníka na hrobe Jonáša Záborského.

Návrh na vytvorenie literárnej expozície Múzea SRR v Župčanoch z roku 1972 bol prakticky postavený na rovnakých východiskách ako pri príprave pamätnej izby z 50. a 60. rokov 20. storočia: „Múzeum Slovenskej republiky rád privítalo ochotu Miestneho národného výboru v Župčanoch a ďalších zložiek obce uvoľniť všetky priestory miestnej kúrie pre účely literárnej expozície a literárneho depozitára, v snahe vytvoriť ucelený kultúrno-historický komplex, ktorý by tvorili kúria, park, hrob Jonáša Záborského a pamätná tabuľa.“⁴⁰

Dominantou tohto komplexu mala byť kúria, v ktorej by sa sústredila všetka zberateľská, dokumentačná a expozičná činnosť múzea na úseku literárnej histórie. V kúrii sa nachádzali štyri miestnosti s výhodnou cirkuláciou a štyri menšie miestnosti pre depozitár a študovňu. Kúria bola však aj v tomto období v nevyhovujúcom stave a vyžadovala okamžitú vonkajšiu opravu a menšie vnútorné zásahy.

36 ŠA PO, fond Miestny národný výbor v Župčanoch, 1952 – 1990, Zápisnice rady MNV r. 1966 – 1970, inv. č. 48, šk. 6. *Zápisnica napísaná dňa 13. 1. 1966 na riadnej pracovnej schôdzi rady MNV v Župčanoch*; SEDLÁK, Imrich. *Päťdesiat rokov v slovenskom národnom živote*. Martin : Matica slovenská, 2011, s. 42.

37 SNINČÁK, Jozef. Pamätná izba Jonáša Záborského v Župčanoch pri Prešove. In *Múzeum: študijný a informačný materiál*, roč. 11, 1966, č. 2, s. 44-45.

38 ŠA PO, fond Miestny národný výbor v Župčanoch, 1952 – 1990, Zápisnice rady MNV r. 1966 – 1970, inv. č. 48, šk. 6. *Zápisnica napísaná dňa 13. 1. 1966 na riadnej pracovnej schôdzi rady MNV v Župčanoch*.

39 ŠA PO, fond Miestny národný výbor v Župčanoch, 1952 – 1990, Zápisnice pléna MNV r. 1961 – 1970, inv. č. 11, šk. 2. *Zpráva o činnosti MNV a jeho orgánov v roku 1966 v obci Župčany*.

40 ŠA PO, fond Miestny národný výbor v Župčanoch, 1952 – 1990, Zápisnice rady MNV r. 1971 – 1975, inv. č. 54, šk. 7. *Návrh na vytvorenie stálej literárnej expozície Múzea Slovenskej republiky rád v Župčanoch zo dňa 15. 3. 1972*, s. 1.

Pracovňa J. Záborského v niekdajšej vysunutej expozícii múzea SRR v Župčanoch, zdroj – Krajské múzeum v Prešove, zbierka Literárnej histórie

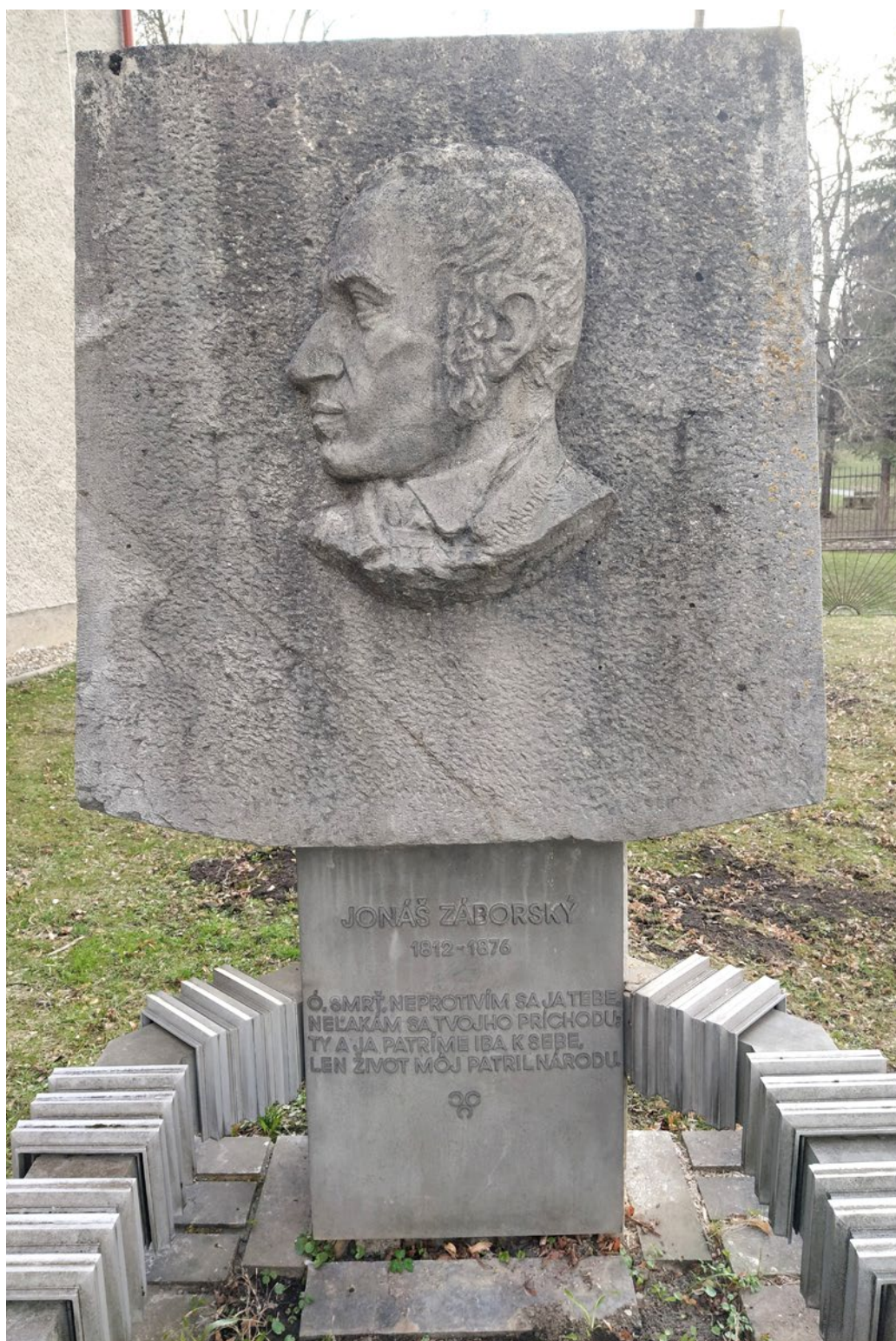
Pracovníci múzea tu plánovali inštalovať staršie prejavy kultúrno-literárnych tradícií východného Slovenska. Park v okolí kúrie mal historickú hodnotu a bol tiež pamiatkovo chránený, preto sa počítalo s jeho čiastočnou rekonštrukciou. V tomto prípade išlo o úpravu oplatenia parku. Hrob Jonáša Záborského, najmä jeho náhrobník zo záveru 30. rokov 20. storočia, bol tiež poškodený a vyžadoval architektonický zásah či celkovú prestavbu. Pamätná tabuľa na budove fary potrebovala len čiastočné úpravy.⁴¹

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že k otvoreniu stálej expozície Literárnych tradícií východného Slovenska v Župčanoch bolo potrebné vykonať veľký kus práce. Všetky nutne potrebné opravy a adaptačné práce na kúrii v Župčanoch, vrátane vypracovania libreta a scenára literárnej expozície a inštalácie nábytku, boli dokončené do otvorenia v roku 1976.

V rámci 100. výročia úmrtia Jonáša Záborského sa chystalo po celom Slovensku množstvo kultúrnych akcií. V Martine sa uskutočnila vedecká konferencia na tému *Jonáš Záborský v dejinách slovenskej literatúry* (21. – 23. januára 1976). Dňa 21. januára 1976 sa uskutočnila slávnostná premiéra zdramatizovaných *Dvoch dní v Chujave* v Prešove a 24. januára v Martine, slávnostná akadémia 22. januára v Župčanoch a 25. januára v Sklabini.⁴²

41 ŠA PO, fond Miestny národný výbor v Župčanoch, 1952 – 1990, Zápisnice rady MNV r. 1971 – 1975, inv. č. 54, šk. 7. *Návrh na vytvorenie stálej literárnej expozície Múzea Slovenskej republiky rád v Župčanoch zo dňa 15. 3. 1972.* s. 2.

42 JAROŠČÁKOVÁ, Kveta. Expozícia literárnych tradícií východného Slovenska skutočnosťou. In *Literárnomúzejný letopis* 10. Martin : Matica slovenská, 1977, s. 114.

Súčasný pomník J. Záborského v Župčanoch, foto: Mária Kaletová

Do série podujatí v súvislosti s výročím úmrtia Záborského bola v kúrii v Župčanoch 22. januára 1976 otvorená stála expozícia *Literárne tradície východného Slovenska*.⁴³ Zároveň bol v rovnaký deň za účasti popredných slovenských a českých literárnych vedcov a historikov, kultúrnych a osvetových pracovníkov a učiteľov slovenčiny odhalený pamätník na hrobe Jonáša Záborského. Autormi nového náhrobníka na Záborského hrobe boli prof. Ing. arch. Martin Kusý⁴⁴ a akad. sochár Ladislav Snopek^{45, 46}. Tento náhrobný kameň je na hrobe Jonáša Záborského pri obecnom kostole dodnes.⁴⁷ Nápis na jeho doske znie:

- 43 V ôsmich výstavných miestnostiach na ploche približne 300 m² zachytávala expozícia pomerne širokú škálu literárnych dejín východného Slovenska – najstaršie kultúrne a literárne tradície (od najstarších čias do polovice 17. storočia), obdobie baroka (od polovice 17. storočia do roku 1780), prvé fázy národného obrodovania (od roku 1780 do 30. rokov 19. storočia), štúrovske hnutie na východnom Slovensku (30. – 40. roky 19. storočia), Jonáš Záborský (1812 – 1876), ktorému bola venovaná najväčšia pozornosť, medzivojnové literárne úsilie (1918 – 1945) a socialistickú literatúru (od roku 1945). Zdroj: BEŇOVSKÝ, Boris a kol. *Literárne tradície východného Slovenska*. Prešov : Múzeum Slovenskej republiky rád, 1976, s. 9.
- 44 Martin Kusý – narodil sa 14. 11. 1916 v Dobroči, zomrel 24. 2. 1989 v Bratislave. Študoval na Českom vysokom učení technickom v Prahe a po uzavretí českých škôl za čias protektorátu študoval na Vysokej škole technickej vo Viedni. Bojoval v Slovenskom národnom povstaní a patrí medzi najvýznamnejších slovenských architektov a historikov slovenskej architektúry 20. storočia. Tvoril v období po druhej svetovej vojne. Pracoval na všetkých typologických podobách architektúry – urbanizmus sídel, krajiny parkov, domy pre bývanie rodinné i kolektívne, školy, administratívne budovy, historické rekonštrukcie, domy pre vedu, ambasády, múzeum, priehrady, pamätníky, hrobky a náhrobky. Pracoval v riadiacich funkciách v rôznych projektových organizáciách, pedagogicky pôsobil na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. Je autorom troch kníh o dejinách architektúry na Slovensku od roku 1848 do záveru 20. storočia. Spolok architektov Slovenska udeľuje od roku 2003 Cenu Martina Kusého za teoretické diela. Bližšie: DULLA, Matúš a kol. *Majstri architektúry*. Bratislava : Perfekt, 2005, s. 78 – 79; Ing. arch. Martin Kusý.
Dostupné na: <https://www.osobnosti.sk/osobnost/martin-kusy-2086> [cit. 12. apríla 2021].
- 45 Ladislav Snopek – narodil sa 10. 12. 1919 v Mařaticiach na Morave, zomrel 4. 12. 2010 v Bratislave. Bol významným sochárom a medailérom českého pôvodu, ktorý pôsobil na Slovensku. Vyštudoval Vyššiu školu kamenosochársku v Hořiciach a Akademii výtvarných umění v Prahe. Je autorom mnohých sochárskych diel venovaných tematike SNP. Od konca 50. rokov 20. storočia vyučoval ako profesor na Vysokej škole múzických umení v Bratislave, kde v 70. rokoch 20. storočia získal profesúru. Zdroje: KAHOUN, Karol. *Ladislav Snopek*. Bratislava : Pallas, 1974, s. 125; Snopekovi spod Inovca – Iné rody Snopekovcov v kontexte dejín a dobových dokumentov. Dostupné na: http://snopek.ro-dokmen.org/snopekovci_others_cz.html [cit. 12. apríla 2021].
- 46 JAROŠČÁKOVÁ, Kveta. Expozícia literárnych tradícií východného Slovenska skutočnosťou. In *Literárnomúzejný letopis 10*. Martin : Matica slovenská, 1977, s. 114.
- 47 Posledný Záborského náhrobník je tvorený šesťuholníkovým kusom kameňa so základňou na najkratšej hrane s vystupujúcou podobizňou Jonáša Záborského z ľavého profilu. Maximálna šírka tohto náhrobníku činí 125 cm, výška 119 cm, hĺbka 60 cm. Masívny náhrobník je umiestnený na podstavci o rozmeroch 60 x 80 cm, na ktorom je pripevnená kovová náhrobná doska s textom, kapitálou, o veľkosti 2,5 – 3,5 cm. Z podstavca náhrobníku vychádza na dvoch miestach okrasná obruč visiaca vo vzduchu, ktorá obkolesuje

JONÁŠ ZÁBORSKÝ

1812 – 1876

Ó, SMRŤ, NEPROTIVÍM SA JA TEBE,
NELAKÁM SA TVOJHO PRÍCHODU;
TY A JA PATRÍME IBA K SEBE,
LEN ŽIVOT MÔJ PATRIL NÁRODU.

Predchádzajúci pomník zo Záborského hrobu z roku 1938 bol osadený do priestoru vybúraného okna západnej steny kúrie.⁴⁸ Tento bývalý náhrobník je v poškodenom stave a v stene kúrie je osadený dodnes.

Hlavná pozornosť v expozícii v Župčanoch bola sústredená na Jonáša Záborského. Zvýraznené to bolo aj faktom, že táto časť expozície bola situovaná v najväčšej miestnosti s najširším expozičným záberom. V organických celkoch boli dokumentované významné úseky zo života Záborského, jeho literárne dielo s edičnou alebo javiskovou realizáciou, až po osobnostný a literárny odkaz spisovateľa. Zvláštnu pozornosť si v tejto časti expozície zasluhovalo premietacie zariadenie a ozvučenie nahrávkami ukážok z tvorby Záborského a básne Pavla Orzságha Hviezdoslava.⁴⁹

Pomníky alebo neskoršie pamätníky na Jonáša Záborského v Župčanoch boli spravidla v Župčanoch inštalované pri výročiach jeho narodenia či úmrtia. S výnimkou prvého náhrobníku v maďarčine bolo osadenie ostatných výsledkom iniciatívy vlády, združení či organizácií, ktoré upozorňovali na odkaz Jonáša Záborského. Súčasný stav niektorých pamiatok v obci však z hľadiska starostlivosti nezodpovedá veľkosti tohto národovca a tieto pamiatky potrebujú minimálne konzervátorský zásah.

Zoznam použitých zdrojov:

Archívy

Archív Krajského múzea v Prešove

Archív Krajského pamiatkového úradu Prešov

Archív obce Župčany. *Pamätná kniha obce Župčany I.*, 45 s.

Štátny archív v Prešove

- Fond Základná deväťročná škola v Župčanoch 1922 – 1972
- Fond Jubilárny výbor mladých Slovákov na východnom Slovensku
- Fond Miestny národný výbor v Župčanoch, 1952 – 1990

hrobové miesto, a ktorá je vyrobená z kovu a kameňa. Hrobové miesto má v súčasnosti rozmery 288 x 174 cm.

48 Archív Krajského pamiatkového úradu Prešov, Krajský ústav štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody Prešov – stredisko Prešov 38/20, 1. oploenie parku Župčany. *Zápisnica napísaná dňa 10. 6. 1975 v kancelárii MNV v Župčanoch na kontrolnom dni akcie „Župčany kúria“.*

49 JAROŠČÁKOVÁ, Kveta. Expozícia literárnych tradícií východného Slovenska skutočnosťou. In: *Literárnomúzejný letopis 10*. Martin : Matica slovenská, 1977, s. 118-119.

Literatúra

- BEŇOVSKÝ, Boris a kol. *Literárne tradície východného Slovenska*. Prešov : Múzeum Slovenskej republiky rád, 1976. 79 s.
- ČECHOVÁ, Ivana – Erik ONDRIA a kol. *Župčany v premenách času*. Župčany : Obecný úrad v Župčanoch, 2018. 288 s.
- DULLA, Matúš a kol. *Majstri architektúry*. Bratislava : Perfekt, 2005. 87 s.
- JAROŠČÁKOVÁ, Kveta. Expozícia literárnych tradícií východného Slovenska skutočnosťou. In *Literárnomúzejný letopis 10*. Martin : Matica slovenská, 1977, s. 113 – 119.
- JARIABEK, Viliam. *Jonáš Záborský župčiansky samotár*. Martin : Osveta, 1981. 228 s.
- KAHOUN, Karol. *Ladislav Snopek*. Bratislava : Pallas, 1974. 140 s.
- KLEIN-TESNOSKALSKÝ, Belo. Jonáš Záborský. Životné epizody. In *Slovenské pohľady*, roč. 43, jún – august 1927, č. 6 – 8, s. 484 – 508.
- MRÁZ, Andrej. Tragická osobnosť Jonáša Záborského. In *Elán*, roč. 7, marec 1937, s. 3 – 5.
- SAUČIN, Ladislav. *Výtvarné umenie na východnom Slovensku 1918 – 1938*. Košice : Východoslovenské vydavateľstvo, 1964. 217 s.
- SEDLÁK, Imrich. *Päťdesiat rokov v slovenskom národnom živote*. Martin : Matica slovenská, 2011. 221 s.
- SNINČÁK, Jozef. Pamätná izba Jonáša Záborského v Župčanoch pri Prešove. In *Múzeum: študijný a informačný materiál*, roč. 11, 1966, č. 2, s. 43 – 45.
- ZÁBORSKÝ, Jonáš. *Dva dni v Chujave – Najdúch – Vlastný životopis*. Bratislava : Tatran, 1974. 263 s.

Dobová tlač

- Čo je s pozostalosťou Jonáša Záborského? In *Slovenský denník*, roč. 10, 25. 1. 1927, č. 19, s. 4.
- Dopisy. In *Slovenské noviny*, 9. 4. 1853, č. 41, s. 162.
- Historický kalendár. In *Slovenský hlas*, roč. 1, 3. 2. 1938, č. 27, s. 3.
- Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Novosti*, roč. 20, 7. 9. 1938, č. 204, s. 6.
- Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Slovenský ľud*, roč. 18, 14. 9. 1938, č. 37, s. 509.
- Náhrobok J. Záborského v Župčanoch. In *Gazdovské noviny*, roč. 20, 16. 9. 1938, č. 38, s. 8.
- Odhalenie dosky Jonáša Záborského. In *Slovenský svet*, roč. 2, 1922, č. 25, s. 8.
- Prvý osvetový zjazd Slovenska. In *Gemer-Malohont*, roč. 4, 11. 6. 1922, č. 24, s. 1.
- Sjazd osvetových pracovníkov Slovenska v Prešove. In *Naša Orava*, roč. 5, 6. 5. 1922, č. 18, s. 2.
- Sjazd osvetových pracovníkov Slovenska v Prešove. In *Považské hlasy*, roč. 5, 21. 4. 1922, č. 16, s. 1.
- Sjazd osvetových pracovníkov Slovenska v Prešove. In *Slovenský svet*, roč. 2, 1922, č. 18, s. 11.
- Slovenskí spisovatelia v Prešove. In *Gardista*, roč. 4, 21. 4. 1942, č. 90, s. 5.
- Účastníkom sjazdu slov. kat. študentstva v Košiciach do pozornosti. In *Slovenská pravda*, roč. 8, 24. 7. 1927, č. 30, s. 3.
- Večer slovenských spisovateľov v Prešove. In *Slovák*, roč. 24, 21. 4. 1942, č. 90, s. 7.

Župčany – stredisko spomienok na Jonáša Záborského. In *Slovenský hlas*, roč. 1, 8. 10. 1938, č. 230, s. 6.

Internetové zdroje

<https://www.webumenia.sk/autor/10553> [cit. 12. apríla 2021].

<http://www.pamiatky.sk/po/po?Kraj=7 & Okres=62 & Obec=2167 & KatastralneUzemie=2737 & Ulica=&OrientacneCislo=&UnifikovanyNazovPO=&CUZText=&SearchButton=H%C4%BEada%C5%A5> [cit. 12. apríla 2021].

<https://www.osobnosti.sk/osobnost/martin-kusy-2086> [cit. 12. apríla 2021].

http://snopek.rodokmen.org/snopekovci_others_cz.html [cit. 12. apríla 2021].